

УДК 821.112.2-2.09

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/30.212277>**Наталя БІЛОУС,***orcid.org/0000-0003-1038-4629*

старший викладач кафедри іноземних мов

Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

(Мелітополь, Запорізька область, Україна) *natascha_belous@ukr.net***МОТИВИ САМОТНОСТІ В ПОЕЗІЇ АННЕТТЕ ФОН ДРОСТЕ-ГЮЛЬСХОФ**

Стаття присвячена вивченню засобів та прийомів реалізації концепту «самотність» у віршах Аннетте фон Дросте-Гюльсхоф – однієї з величних авторок німецької літератури XIX століття. Для аналізу обрано вірші: “Die Bank”, “Lebt wohl”, “Die Linde”. На основі аналізу студій відомих дростезнавців визначено, що самотність простежується в декількох жіночих образах А. фон Дросте-Гюльсхоф як близький і зрозумілий поетесі емоційний стан. Авторка представила у віршах циклу варіації життєвих подій, що призводять до самотності (розлука з коханим, самотність через розлуку із близькими людьми, недосяжність коханого і неможливість взаємності з його боку), а також різні варіанти реакції жінки на усамітнення – ніжна ностальгія; прийняття і заміщення, реалізація своїх бажань у творчості; біль від неможливості змінити ситуацію. Самотність поетеса трактує, з одного боку, як перевагу для простору своєї творчості, а з іншого – як відсутність поряд спорідненої душі через невідхильну низку подій, призначених божим промислом, але ніколи як кару. Підтримкою для ліричних героїнь авторки є їхня віра і творче начало, куточок захищеності і комфорту для втечі від самотності у творах А. фон Дросте-Гюльсхоф – характерний для бідермейєра – представлений масштабно і просторо, проникливо і з увагою до найдрібніших деталей – величезний замок, берег озера, морське узбережжя, замкова вежа, тобто добре знайоме атмосферне місце, що відкривається під новим кутом зору ліричній героїні в новій для неї ситуації.

Палітра засобів мовно-естетичної індивідуалізації для ситуації кожної з ліричних героїнь надзвичайно багата: лексико-семантичні особливості тканини вірша, синтаксичні порушення, вибір та модифікація віршованого розміру твору, широке використання символів та міфологічних образів – усе це переносить концепт «самотність» із тривіальної статичної туги й обмеженості самотності жінки, типових для поезії XIX століття, у площину багатовимірності цього поняття, ініціює варіативність сприйняття ліричною героїнею А. фон Дросте-Гюльсхоф її самотності і можливості активних дій або протидії усамітненості.

Ключові слова: бідермейєр, самотність душі, лексико-семантичні особливості, ритмометр, символ, образ.

Natalia BILOUS,*orcid.org/0000-0003-1038-4629*

Senior Teacher at the Department of Foreign Languages

Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University

(Melitopol, Zaporizhia region, Ukraine) *natascha_belous@ukr.net***THE MOTIVES OF LONELINESS IN THE POETRY
OF ANNETTE VON DROSTE-HULSHOFF**

The article deals with the study of the representation techniques and means of the concept “loneliness” in the poems by Annette von Droste-Hulshoff – one of the greatest authors of German literature of the XIX century. The selected poems have been analysed: “Die Bank”, “Lebt wohl”, “Die Linde”. Based on the review of the famous experts’ researches of Droste’s literary heritage it has been determined that loneliness is the basic concept of several female characters by Droste as a close and comprehensible emotional state. The poetess has presented in the poems of the cycle “Der Weiher” the various events of life events, leading to loneliness (parting from the loved one, loneliness because of separation from the close people, unrequited love, the impossibility of reciprocity on the lover’s part), and various reactions of women to loneliness – a gentle nostalgia, acceptance and substitution, desire realization through their creative work; frustration of the inability to change the situation. The poetess interprets loneliness on the one hand as an advantage for her creativity space, on the other hand as the absence of a soulmate due to an inevitable series of events, intended by God’s providence, but she never means loneliness as a punishment. Support for Droste’s lyric heroines is their faith and creativity. The area of emotional security and comfort where it is possible to escape from loneliness in the works by Droste is presented typically of the Biedermeier period (large and spacious, soulful and with attention to detail): a huge castle, a lakeside, a seaside, a castle tower. That safe place is a familiar atmospheric site that opens up to a lyric heroine from a new perspective in a new situation.

The means range of the linguistic and aesthetic individualization for the situation of each of the lyric heroines is extremely rich: lexico-semantic features of the poem body, syntactic violations, the choice and modification of the poem’s metrical foot, the extensive use of symbols and mythological images – Droste’s means and techniques

convert the concept of «loneliness» from the trivial representation of static sorrow and the limitation of a lonely woman, typical of the poetry of the XIX century, to the multidimensionality of this concept, initiate the perception variability of Droste's lyric heroine by her solitude and the possibility of dynamic action undertaking, or counteraction to loneliness.

Key words: *Biedermeier, soul loneliness, lexico-semantic features, rhythmic structure, symbol, character.*

Постановка проблеми. Творчість А. фон Дросте-Гюльсхоф активно досліджується літературознавцями та біографами, адже її новаторський підхід до представлення емоційного стану її ліричних героїнь у визначений момент, когерентний із багатоплановим невисловленим, недеталізованим, але майстерно окресленим підґрунтям – життєвою історією, і сьогодні викликає захоплення читачів. Численні біографи А. фон Дросте-Гюльсхоф знаходять пояснення комплексності її персонажів-жінок у власному світосприйнятті авторки, неоднозначності її ставлення до родини, стриманості та різкості в романтичних стосунках, що у своїй сукупності і призвели до самотності. А. фон Дросте-Гюльсхоф приділяла висвітленню усамітненості, покинутості та добровільної відмови від стосунків велику увагу і у своїх віршах, і у прозі, утім, поетичні засоби і прийоми (від міфологічної образності до зміни ритмометру в середині вірша) залишаються малодослідженими і несистематизованими. Для вивчення порушеної проблеми обрано такі вірші: “Die Bank”, “Lebt wohl”, “Die Linde”, оскільки у цих творах А. фон Дросте-Гюльсхоф досліджує різні грані жіночої самотності та передає глибокі переживання ліричних героїнь за допомогою широкого арсеналу власної поетичної майстерності.

Аналіз досліджень. Найбільш відомими і цитованими біографіями А. фон Дросте-Гюльсхоф, підґрунтям яких стали приватне листування поетеси та спогади про неї її найближчого оточення, є роботи відомих германістів, серед яких Бернд Кортлендер, Карл Буссе, Марі Лаватер-Сломан, Дорис Маурер, Георг Пилип Пфайффер (Кортлендер, 1979: 10; Буссе, 2014: 5; Лаватер-Сломан, 1991: 11; Маурер, 1982: 12; Пфайффер, 1914: 13).

Серед студій літературознавців ХХІ ст. використання біографічного й інституційного підходів відкриває багато перетинів особистого та творчого в публікаціях Ральфа Гюнтера, Леа Колага, Роджера Девліна (Гюнтер, 2013: 7; Колага, 2013: 9; Девлін, 2008: 6). У нашому культурному контексті визначний вклад у дослідження життєвого шляху та творчої спадщини майстрині внесли Богдан Завідняк, Олена Іванова, Анатолій Бакалов (Завідняк, 2010: 2; Іванова, 2017: 3; Бакалов, 2004: 1). Актуальні публікації Естер Кільхман, Барбари

Тумс, Корнелії Блазберг (Кільхман, 2018: 8; Тумс, 2018: 14; Блазберг, 2018: 4) простежують специфіку взаємодії життєпису авторки та її картини світу.

Мета статті – розглянути синтаксичні, лексичні та семантичні засоби і прийоми втілення концепту самотності та деталізації образу самотньої ліричної героїні у віршах Аннети фон Дросте-Гюльсхоф.

Виклад основного матеріалу. А. фон Дросте-Гюльсхоф і донині залишається найвідомішою німецькою поетесою, але й у свою епоху, коли на літературній царині жіноча творчість сприймалася в душі хобі, вона одна з небагатьох утвердилася як авторка з фундаментальною, навіть непохитною позицією щодо розуміння та захисту духовних потреб сучасної їй людини, коли в нових умовах на зміну системі орієнтирів навколо таких добродієностей, як віра, щирість та натхненність, прийшли глобалізація та гедонізм.

Саме через таку наполегливу прив'язаність до прищеплених їй із дитинства чеснот, а частково і завдяки їм, А. фон Дросте-Гюльсхоф з усією своєю відданістю рідній Вестфалії, яку деякі дослідники вважають регіоналізмом через інтерес до маленьких сегментів місцевого, наголошення на локальних і епізодичних деталях, з вірою, глибокою, але не фанатичною, і, у кінцевому підсумку, з особистою самотністю посідає більш значне місце в епосі бідермейєр, ніж інші поети її часу. Значущі події в житті Аннети фон Дросте-Гюльсхоф відбивалися в її ліриці, почуття і хвилювання втілювалися в щирі, позбавлені гнучкості й обхідливості строки.

У вірші “Die Bank” прикметою незмінності, прив'язаності до свого укладу життя, ностальгії, надій на майбутнє є лавка на березі: “So sitz' ich Stunden wie gebannt, / Так сижу я годинами як прикута, Im Gestern halb und halb im Heute / Наполовину у Вчора, і наполовину в Сьогодні». А. фон Дросте-Гюльсхоф розглядає можливість існування ліричної героїні у площині невпинного руху життя, яке вона споглядає, несподіваним чином – через перебіг граматичних часів: для представлення минулих подій поетеса використовує минулий час та дієприслівники, для кореляції нинішнього стану героїні з дійсністю – презент та інфінітив, і для майбутнього ліричного

«я» А. фон Дросте-Гюльсхоф також застосовує презенс: лірична героїня висловлює сподівання, але об'єктивний авторський голос підкреслює завдяки граматичним структурам, що події життя самотньої, хай навіть наполегливої жінки визначені наперед. Для наголошення на кругообігу життя центральний образ героїні, яка раз за разом приходиться на лавку, щоб відчути солодке очікування коханого, який її покинув, доповнений образами юнака – знайомого і рідного як брат: “Mein lieber schlanker blonder Junge, / Мій милий стрункий світловолосий юнаку, Mein lieber Bruder warst du ja, / Ти ж був моїм улюбленим братом», та старого, символу благочестя і відданої дружби: “Du frommer Greis im schlichten Kleid, / Ти, благочестивий старцю у простому одязі, Getreuer Freund seit zwanzig Jahren, / Вірний друже упродовж 20 років». Це потрійне поєднання утворює нерозривний асоціативний зв'язок із життям самої поетеси – її молодість, з ясними очима, із книгами, потім роки віри – у коханого, найкращі риси якого поетеса уявила собі сама (“Ein wert Phantom, geliebte Lüge / Дорогий фантом, улюблена вигадка»), і пізні роки – на сторожі священного служіння Господу. Теплі спогади, живі почуття, жвавість оповідання від першої особи – усе це є прикметою збереження в самотньому серці любові: однокореневі слова до прикметника “lieb”, що вживаються у вірші 5 разів, – не лише любові, яка гонить слабку недужну жінку на пам'ятне місце зустрічі з коханим (“liebe Spur / любя доріжка»), а й любові до краєвиду, який бачить день за днем, до людей, яких зустрічає постійно, до деталей місцевості, де думки впорядковуються, а почуття оживають: “Was mich erfreut, bekümmert, nur / Що мене тішить, що засмучує – тільки, Von drüben kam es hergezogen / Прийшло звідти». На нашу думку, саме цій меті слугує ретельно дібране семантичне поле пейзажу, перенесене в думки та почуття ліричної героїні: “mir im Herzen springt der Bronnen / у мене в серці б'є джерело, aus des Waldes Spalten / з ущелин лісу, im Lebensgarten / у саду життя, neu erblüht / знову розквітле». Як вічне коло природи, та сама думка характеризує ліричну героїню, вперту в її надії, на початку і наприкінці вірша, у шостому та передостанньому рядках: “laß mich gösten von der Sonnen / Дозволь мені смажитися на сонці» та “hoffe <...> Zu gösten an der Sonne / сподіваюся смажитися на сонці».

У вірші “Lebt wohl” лірична героїня прощається із близькими, з важким серцем зустрічає розлуку: “Lebt wohl und nehmt mein Herz mit euch / Прощайте і заберіть із собою моє серце». Вірш написаний чотиристопним ямбом, причому в пер-

ших трьох строфах і двох рядках четвертого вірша відчувається чіткий розділ рядків надвоє (інтонаційно або синтаксично). Цезура багатократно посилює урочисту трагічну інтонацію, перетворюючи першу частину вірша на заповіт. Останні 10 рядків синтаксично поєднані по два з метою якнайбільш переконливо підтвердити перемену настрою – від проголошення останньої волі до усвідомлення життєдайного потенціалу творчості в житті поетичної особистості: “Verlassen, aber einsam nicht, / Erschüttert, aber nicht zerdrückt”.

Самотність у батьківському домі, на її маленькій батьківщині не лякає ліричну героїню, а дає їй натомість можливість зустрічі із силами природи та потойбіччя, які ніколи не були до неї ворожими. Природа заколисує, пробуджує, супроводжує героїню постійно, і, урешті, дає несамовите поетичне натхнення: “an meines Sees Bord, / на краю мого озера, schaukelnd mit der Wellen Strich / що розгойдується від доторку хвиль, der frische Wald / свіжий ліс, <...> jedes wilden Geiers Schrei / <...> кожен крик дикого шуліки». Міфологічні постаті: “mit dem Alpengeist und meinem Ich / з альпійським духом і моїм Я, befreundet mir der Elfe lauscht / дружньо до мене дослухається ельф, wilde Muse / дика муза», також нерозривно пов'язують особистість героїні та її творчу натуру: чарівні слова – поетичні рядки та дика муза, що прокидається в поетесі під впливом сил природи. Як бачимо, мотив дикості (wild) базується в А. фон Дросте-Гюльсхоф не на значенні агресивності і неконтрольованості, а на конструктивній ідеї недоторканності, непорушності принципів або заборон: в останніх двох строфах поетеса ретельно добирає лексику для поступового висвітлення душевного стану ліричної героїні. Спочатку “der frische Wald / свіжий ліс», сповнений внутрішньої музики, потім рука, що підвладна, простягається до небес, надалі в самому небі – вільний, а не ручний, шуліка, нарешті, дика муза, яка виявляє себе, наче після сну.

Образ ельфа, який з кожної розцілини дослухається до віршів ліричної героїні, світлі істоти – духи природи – беруть на себе проблеми, що раптово виникають у житті людей на різних життєвих проміжках, і виправдовують раптові повороти долі, розчарування та розлуки. У вірші “Lebt wohl” лірична героїня опиняється саме в емоційній ситуації потрясіння через розставання, але співчутлива природа та приязні містичні сили розділяють її самотність.

У багатьох віршах А. фон Дросте-Гюльсхоф звертається до теми самотності, але майже кожного разу сприйняття ліричними героїнями

їхнього усамітнення різняться: у творі “Die Linde” самотність нерозривно пов’язана з безпомічністю і фізично відчувається уособленою героїнею (стражденною липою) як поступове завмирання від посухи, у вірші “Im Moose” героїня спочатку прагне самотнього відпочинку у вечірній тиші, а потім, налякана жадливими видіннями майбутнього, рятується втечею від марева картин самотнього життя і забуття після смерті; поетичні твори “Das alte Schloß” та “Lebt wohl” схожі один з одним: обидві ліричні героїні віддалені від людей, вони стривожені, хоча й упевнені в підтримці та приязні містичних сил. “Lebt wohl” не позиціонує самотність ані бажаною, ані недосяжною – про це свідчить глибинна тканина організації вірша, зокрема переміна у використанні займенників: у перших чотирьох строфах тричі вживається “mich” на позначення пасивності і прийняття реальності та 6 разів утілені модифікації “mein” – ознака усвідомлення ліричною героїнею остаточного вироку самотності, яка супроводжувала її до розставання. В останніх двох віршах твору А. фон Дросте-Гюльсхоф замінює “mich” та “mein” на “mir”, використовуючи 4 рази форму на 8 рядків, акцентуючи незриму присутність і передбачення контролю над власною самотністю: “[Wald] mir rauscht, [Elfe] mir lauscht, waltend mir, In mir die wilde Muse weckt”. Ця віра в керованість власного життя посилює чуттєве сприйняття природи і віру в містичне. Самотнє існування підхльостує жагу творчості і багатократно укріплює віру поетеси в себе і своє поетичне призначення.

А. фон Дросте-Гюльсхоф виділялася серед сучасників суворо охоронними поглядами на все, що стосується душі та духовного життя, і сміливим прогресивним поглядом на сучасне її суспільство. Її вирізняли серед літературної еліти як поетичні засоби висловлення цих відмінних поглядів, так і змістове наповнення творів. Самотність у традиційному для епохи бідермейєра розумінні брала свій початок у романтизмі, тому була тісно пов’язана з мотивами іпохондрії та рефлексії. У поезії А. фон Дросте-Гюльсхоф наявні настрої туги за тими, хто більше їй не близький, і сум через розставання, але самотність, яка насува-

ється, ніколи не є для її ліричних героїнь вироком, а вісником світової скорботи, що веде до трагічної розв’язки, і поготів. Як і в житті поетеси, яка розсудливо зважувала перепони до родинного щастя і тверезо оцінювала своє становище, у моментах із життя її ліричного та рольового «я» персонажі завжди знаходять розраду. Характерний для бідермейєра куточок захищеності і комфорту для втечі героїні від самотності у творах А. фон Дросте-Гюльсхоф представлений (у традиціях цієї течії) проникливо і з увагою до найдрібніших деталей) масштабно і просторо – величезний замок, берег озера, морське узбережжя, замкова вежа. Самотність поетеса трактує, з одного боку, як перевагу для простору своєї творчості, а з іншого – як відсутність поряд спорідненої душі через невідхильну низку подій, призначених божим промислом, але ніколи як кару.

Висновки. У віршах А. фон Дросте-Гюльсхоф самотність представлена поетесою з різних кутів зору: як основа марного сподівання, сповнена теплими спогадами і надією на зустріч із коханим (“Die Bank”), самотність через розлуку як перехід від сталих стосунків із близькими людьми до несподіваної надихаючої близькості із природою і містичними силами (“Lebt wohl”), самотність-безпомічність, агресивна й обурлива водночас (“Die Linde”).

Палітра засобів індивідуалізації ситуації кожної з ліричних героїнь надзвичайно багата: лексико-семантичні особливості, синтаксичні порушення, вибір та модифікація віршованого розміру твору, широке використання символів та міфологічних образів – усе це переносить концепт «самотність» із представлення тривіальної статичної туги й обмеженості жінки, типових для поезії XIX ст., у площину багатовимірності цього поняття, ініціює варіативність сприйняття ліричними героїнями А. фон Дросте-Гюльсхоф їхньої самоти і можливості наступних дій або протидій усамітненості. Саме завдяки пророчому, новому для Німеччини XIX ст., баченню жінкою своєї самотності як вивільнення простору для діяльності і можливості самореалізації її лірика актуальна дотепер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакалов А. Немецкая послеромантическая лирика (традиции и новаторство) : автореф. дис. ... докт. фил. наук: 10.01.03. Москва, 2004. 32 с. URL: <https://www.dissercat.com/content/nemetskaya-posleromanticheskaya-lirika-traditsii-i-novatorstvo> (дата звернення: 01.06.2019).
2. Завідняк Б. Духовна спадщина Аннети фон Дросте-Гюльсхоф. *Всесвіт : журнал іноземної літератури*. 2010. № 5/6. С. 225–232.
3. Иванова Е. Литература немецкого бидермейера : учебное пособие. Москва : Флинта, 2017. URL: <https://rucont.ru/efd/244271> (дата звернення: 01.06.2019).

4. Einleitung. Annette von Droste-Hülshoff Handbuch / Herausgeb. : Cornelia Blasberg and Jochen Grywatsch. Berlin ; Boston : De Gruyter, 2018. S. 402–404.
5. Busse C. Annette von Droste-Hülshoff. Eine Biografie. Köln : Severus, 2014. 176 S.
6. Devlin F. Roger Adalbert Stifter and the “Biedermeier” Imagination. *Modern Age*. 2008. Vol. 50. № 2. P. 110–119.
7. Günther Ralf J. “Die Welt im Schneckenhaus” – Neue Wege zur Droste. Die NRW-Stiftung, 2013. № 2. P. 6–7. URL: https://www.nrw-stiftung.de/infomaterial/download/stiftungsmagazin_2013_02.pdf?sid=whmiyskdhrnmci (дата звернення: 01.06.2019).
8. Kilchman E. Das Westfalen-Projekt. Annette von Droste-Hülshoff Handbuch / Herausgeb. : Cornelia Blasberg and Jochen Grywatsch. Berlin ; Boston : De Gruyter, 2018. S. 490–534.
9. Kolago L. Die Dichterin Annette von Droste-Hülshoff als Komponistin. Frankfurt : Peter Lang GmbH, 2013. 248 p.
10. Kortländer B. Annette von Droste-Hülshoff und die deutsche Literatur. Münster : Aschendorff, 1979. Bd. 3. 384 p.
11. Lavater-Sloman M. Annette von Droste-Hülshoff: Einsamkeit und Leidenschaft. München : Wilhelm Heyne Verlag, 1991. 525 p.
12. Maurer D. Annette von Droste-Hülshoff. Ein Leben zwischen Auflehnung und Gehorsam : Biographie. Bonn : Keil Verlag, 1982. 274 p.
13. Pfeiffer G. Ph. Die Lyrik der Annette von Droste-Hülshoff. Berlin : Verlag von R. Trenkel, 1914. 130 p.
14. Tums B. Ledwina. Annette von Droste-Hülshoff Handbuch / Herausgeb. : Cornelia Blasberg, Jochen Grywatsch. Berlin ; Boston : De Gruyter, 2018. P. 480–490.

REFERENCES

1. Bakalov A. S. Nemetskaia posleromanticheskaia lyryka (traditsyy y novatorstvo) : avtoref. dys. na soyskanye uch. stepeny d-ra fyl. nauk : 10.01.03. Moskva, 2004. 32 s. URL: <https://www.dissercat.com/content/nemetskaya-posleromanticheskaya-lirika-traditsii-i-novatorstvo> (date of the application : 01.06.2019) [in Russian]. [German post-romantic lyrics (traditions and innovation)]. Author’s abstract of doctoral dissertation in Philology: 10.01.03. Moscow, 2004. 32 p. [in Russian].
2. Zavidniak B. Dukhovna spadshchyna Annety fon Droste-Hiulshof. *Vsesvit*. 2010. № 5/6. P. 225–232. [Spiritual heritage of Annette von Droste-Hulshoff]. *Vsesvit*, 2010, № 5/6, pp. 225–232. [in Ukrainian].
3. Yvanova E. R. Lyteratura nemetskoho bydermeiera : ucheb. posobyе. Moskva : FLYNTA, 2017. URL: <https://rucont.ru/efd/244271> (date of the application: 01.06.2019) [in Russian]. [Literature of German Biedermeier]. Tutorial. Flinta, 2017. [in Russian].
4. Blasberg C. Einleitung. Annette von Droste-Hülshoff Handbuch / Herausgeb.: Cornelia Blasberg and Jochen Grywatsch. Berlin / Boston: De Gruyter, 2018. S. 402–404. [Introduction. Annette von Droste-Hülshoff Handbook] De Gruyter, 2018. pp. 402–404. [in German].
5. Busse C. Annette von Droste-Hülshoff. Eine Biografie. Köln : Severus, 2014. 176 S. [in German]. [Annette von Droste-Hülshoff. Biography] Severus, 2014. 176 p. [in German].
6. Devlin, F. Roger. Adalbert Stifter and the “Biedermeier” Imagination. *Modern Age*. 2008. Vol. 50, № 2. P. 110–119. [in English].
7. Günther Ralf J. “Die Welt im Schneckenhaus” – Neue Wege zur Droste. Die NRW-Stiftung, 2013. № 2. S. 6–7. URL: https://www.nrw-stiftung.de/infomaterial/download/stiftungsmagazin_2013_02.pdf?sid=whmiyskdhrnmci (date of the application: 01.06.2019) [in German]. [The world in the snail house – New ways to Droste] Die NRW-Stiftung, 2013, № 2, pp. 6–7 [in German].
8. Kilchman E. Das Westfalen-Projekt. Annette von Droste-Hülshoff Handbuch / Herausgeb.: Cornelia Blasberg and Jochen Grywatsch. Berlin / Boston: De Gruyter, 2018. S. 490–534. [in German]. [The Westphalia project. Annette von Droste-Hülshoff Handbook] De Gruyter, 2018, pp. 490–534. [in German].
9. Kolago L. Die Dichterin Annette von Droste-Hülshoff als Komponistin. Frankfurt : Peter Lang GmbH, 2013. 248 p. [in German]. [The poetess Annette von Droste-Hülshoff as a composer] Peter Lang GmbH, 2013. 248 p. [in German].
10. Kortländer B. Annette von Droste-Hülshoff und die deutsche Literatur : Münster. Aschendorff, 1979. Bd. 3. 384 p. [in German]. [Annette von Droste-Hülshoff and German literature] Aschendorff, 1979, Bd. 3, 384 p. [in German].
11. Lavater-Sloman M. Annette von Droste-Hülshoff: Einsamkeit und Leidenschaft. München : Wilhelm Heyne Verlag, 1991. 525 S. [in German]. [Annette von Droste-Hülshoff: loneliness and passion] Wilhelm Heyne Verlag, 1991, 525 p. [in German].
12. Maurer D. Annette von Droste-Hülshoff. Ein Leben zwischen Auflehnung und Gehorsam / Biographie. Bonn : Keil Verlag, 1982. 274 p. [in German]. [Annette von Droste-Hülshoff. Life between resistance and obedience / Biography] Keil Verlag, 1982, 274 p. [in German].
13. Pfeiffer G. Ph. Die Lyrik der Annette von Droste-Hülshoff. Berlin : Verlag von R. Trenkel, 1914. 130 S. [in German]. [Lyrics by Annette von Droste-Hülshoff] Verlag von R. Trenkel, 1914, 130 p. [in German].
14. Tums B. Ledwina. Annette von Droste-Hülshoff Handbuch / Herausgeb.: Cornelia Blasberg and Jochen Grywatsch. Berlin / Boston: De Gruyter, 2018. S. 480–490. [in German]. [Annette von Droste-Hülshoff Handbook] De Gruyter, 2018. pp. 480–490. [in German].